בחקתי תשפ"ד

אשי ישראל

השיעור השבועי מפי מורינו
הרה"צ רבי יצחק לעזער שליט"א
בעל מחבר - תוך הנחל ושיחות מוהרא"ש

גיליון תי"ח

ניתן להאזין לשיעור בכל יום רביעי בשעה 22:10 בטלפון:077-2612984 שלוחה 9

הגיליון לרפואת הילדה מלכה בת רעות תחי'

חסדי ה' יתברך, אנחנו אוחזים בפרשת **בְּחֻקֹּתַי – חֲזַק**, מסיימים את **סֵפֶר וַיִּקְרָא**, שהוא ספר "**טָהֳרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**", כמו שהזכרנו בתחילת הספר הזה, והטעם כי מבואר בו כל הכפרה של עם ישראל והטהרה של נשמות ישראל ע"י קרבנותיהם, ובו מובאים כל דיני טומאה וטהרה והלכותיהם, ועתה אוחזים אנו בסיום הספר הזה, וכלל גדול הוא בידינו: "**הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הֶחָתוּם**" – הסיום הוא ה'סיכום' של כל העניינים המדוברים מקודם, א"כ בוודאי מונח פה לימוד שיחזק אותנו ללכת מהסיום של הספר, ולהמשיך הלאה לספר במדבר וספר דברים – שני הספרים האחרונים של התורה.

מהו הלימוד של **פָּרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי**?

תחילה עלינו לזכור דברי חכמינו הקדושים (מגילה לא:), שיש חשבון מדויק מדוע קורין פרשת בחקותי דווקא עכשיו. הרי נמצאים אנו בשבועיים האחרונים של ימי ספירת העומר, שהם ימים מסוגלים מאד להתקרב אל הקב"ה, ובהם אנו מכינים עצמנו לקראת חג שבועות הקדוש, שער הנו"ן של הקדושה, נשמות ישראל נכנסים לתוך שער הנו"ן!

בתפילה שאומרים קודם תיקון ליל שבועות, מבקשים ואומר: "**לְטַהֲרֵנוּ מֵעֲוֹנֵנוּ וּלְהַכְנֵם בְּהֵיכָלָא דְּמַלְכָּא 'לְיעוֹל וְלָא לֵיפּוֹק'**" – כלומר: 'שנזכה להיכנס להיכל המלך, להיכנס ולא לצאת!'... **להישאר שם!** וכמו שפעם אמר רבינו ז"ל לר' נתן: "תפסתי אותך בשק"... ענה ואמר ר' נתן: "**רבי, תקשור את השק!**"... מדוע? כדי 'שנזכה להיכנס ולא לצאת'! דהנה יש הרבה בני־אדם שמגיעים ומקבלים התעוררות ומתלהבים וכו', אבל "כאשר בא, כן הלך"... הוא אכן קיבל התעוררות, **אבל צריך שיהיה דבר שיישאר קיים לנצח!** ור' נתן לא רצה, חלילה, להיכשל בדבר הזה, ועל־כן אמר: "רבי, תקשור

היטב את השק״... הוא ביקש מרבינו שירחם עליו!

כי הרחמנות של הצדיקים היא גדולה מאד, **אך רק אם אדם רוצה לקבל!** אם אדם לא רוצה לקבל – לא יהיה לו שום דבר... הנה הוא בא, הנה הוא הולך כלעומת שבא, הרי לא יכולים להכריח בן־אדם... זה כח הבחירה שיש לאדם! ואפילו שטעמת כבר את הטעם, וכמו שאמר רבינו (ליקו״מ ח״א סי׳ רפ״ה) על הפסוק (משלי לא, יח) ״טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ״, שזה סובב והולך על לימודי הצדיקים, ואכן כשאמר רבינו את התורה הזאת, הוא ראה ברוח קדשו על איזה אדם שהגיע אז לרבינו, ואמנם התלהב מאד וכו׳, אבל הלך ולא חזר... ואומר רבינו שם: **אם טעמת כבר את הטעם – לא תשכח אותו!** כי אם ״טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ״ אזי ״**לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ**״ – אפילו שיעבור עליך בחינת ׳לילה׳, ואתה מלא חושך, תתחיל להזכיר לעצמך: **למה לא נשארתי שם?! למה לא אמרתי לרבינו ׳רבי, תקשור אותי׳?!...** כי הוא בתור ׳אורח׳ – מגיע, והולך... אבל זוכרים תמיד! אי אפשר לשכוח! **אדם טועם טעם של גן עדן – הוא זוכר! ואדרבה, זה גורם לו שהוא מתעורר תמיד ואומר ׳איפה אני?!׳...** והכלל שלא יכולים להכריח בן אדם, יכולים לעורר אותו – אבל לא להכריח, זה דבר שצריך להגיע מצד שכלו... הרי באת כבר, התקרב, גמרת בדעתך והחלטת, והנה פתאום באה הרוח – ושנית דעתך... ׳בין יום ולילה׳ יכול לשנות את הכל... בלי בושה! הנה היה וכו׳ – והנה לא, ואין לו במה להתבייש... לא יכולים להכריח בן אדם לשום דבר!

נשוב לדברי חכמינו הקדושים במסכת מגילה, שיש חשבון מדויק מדוע עתה, קודם חג השבועות [שיהא בעוד שבועיים בעזרת ה׳ יתברך], קורין **פרשת בחקותי**: אומרים חכמינו הקדושים, שעזרא הסופר תיקן זאת לישראל, מדוע? כדי שיתקיים ״**תִּכְלֶה שָּׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ**״; כי חג השבועות הוא בחינת ראש השנה, וכדברי המשנה (ר״ה א, ב): ״**בארבעה פרקים העולם נידון**״ – ד׳ פעמים בשנה, ואחד מהם: ״**בעצרת על פרות האילן**״; הרי שחג שבועות הוא כמו ראש השנה [ואז ג״כ מתחילים להביא ביכורים לביהמ״ק, והוא ענין של התחדשות ר״ה].

וגם את הדבר הזה עלינו להבין: מה קשור ׳ראש השנה׳ לחג השבועות? אך זאת אנו מוצאים בתוך ימי ר״ה בעצמם, איך מתחיל הקטע של ׳שופרות׳ בתפילת מוסף דר״ה? ״**אַתָּה**

נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קָדְשֶׁךָ״, ומזכירים את כל הגילוי של מעמד קבלת התורה בחג שבועות. [בחג שבועות אנחנו שרים את הניגון שמקובל מרבינו, והוא על מילים אלו – **״אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדְךָ״** וכו׳]. נמצא, שיש קשר גדול בין ראש השנה לחג השבועות, ועל־כן קודם חג השבועות קורין את פרשת בחקותי, שחלק גדול ממנה הוא התוכחה לעם ישראל, וקורין זאת כדי שיתקיים **״תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ״**. [בפרשה זו התוכחה מפי הקב״ה, ופרשת כי תבוא מפי משה רבינו].

ומעתה עלינו להתבונן ולהבין מה הלימוד המונח בפרשה זו, ולקחת לימוד **׳לעובדא ולמעשה׳**! רבינו רצה שהלימוד שלנו יהיה בבחינת **״לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם״** – **׳למעשה׳**! אתה לומד ואינך מקיים ׳למעשה׳? חבל...

פרשת **בְּחֻקֹּתַי** מתחילה: **״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם״** – הקב״ה מבקש: **׳בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ׳** – תלכו עם החוקים שלי, **׳וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׳** – **״למעשה״**!

והנה, איך מפרשים פסוק זה בפשטות? **׳בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ׳** היינו שיש להקב״ה כל מיני חוקים ומצוות ומשפטים, אז ׳תלכו׳ עם אלו החוקים... כך מסבירים בפשטות. אבל רש״י לא מפרש ככה...

והנה בראשית דברינו נזכיר, שבספר הקדוש **׳אור החיים׳**, הפרשה זו ארוכה וגדלה, ויש לו **מ״ב** פירושים על הפסוק הזה – **״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״**, יש סיפור נורא ונפלא איך זה נתגלה, ומעשה שהיה כך היה:

דרכו של האור החיים הקדוש, שבכל יום שישי היה מחלק בשר לכל תלמידי החכמים בעירו [היה גר במרוקו]; כל תלמידי החכמים ידעו שמגיע להם בשר מהאור החיים הקדוש. הוא היה שוטח עגל, ומחלק בשר לכל התלמידי חכמים.

פעם היתה מגפה בכל הבהמות, ולא מצאו אף בהמה כשרה חָלָק – עגל, פרה או כבש. העגל היחידי שיצא חָלָק – היה רק אצל האור החיים הקדוש... האור החיים הקדוש הכשיר את הבהמה, והכין את החבילות לחלק לתלמידי חכמים, ואכן באו לקבל את המנות שלהם.

באותו זמן בעיר היה עשיר גדול, שהיה יהודי שומר תורה ומצוות, והוא היה מוכרח בשר לכבוד שבת, אם לא יהיה בשר בשבת – היה אצלו כמו

צום... והנה הוא שמע שבכל האטליזים לא היתה אף חתיכה אחת של בשר, ורק אצל האור החיים הקדוש יש בשר, אז הוא בא אל האור החיים הקדוש לבקש: 'אם הרב יכול לתת לי בשר לכבוד שבת'.

אמר האור החיים הקדוש: 'תסלח לי, אני מאד מכבד ומוקיר אותך, אבל העגל הזה שאני שוחט לקראת שבת – מוקדש ומיוחד רק לתלמידי החכמים של העיר, ואני לא יכול להביא לך מזה'...

העשיר כדרכו מתחיל להציע סכומי כסף גדולים, **אבל אצל צדיקים – הכסף לא עושה שום רושם... 'אתה לא תקנה אותי בכסף, או בחנופה, אין דבר כזה!'...**

בעיצומו של המשא ומתן עם העשיר, נכנס אחד מהחבריא קדישא של התלמידי חכמים שבעיר, ותכף ומיד הגיש לו האור החיים הקדוש את החבילה של הבשר המוכנה לו מקודם.

כאן העשיר כבר איבד את סבלנותו, והחל לבזות את התלמיד חכם שקיבל את הבשר – "מגיע כזה 'שנורר' ומקבל, ואני לא?!"... והלך לו העשיר בזעף.

אח"כ נודע להאור החיים הקדוש מן השמים[1], שמחמת שלא מיחה על ביזיון תלמיד חכם – **נגזרה** עליו גזרה קשה של מיתה, והדרך היחידה שיוכל להמתיק את זה הוא ע"י שילך בגלות [כמו שמביא רבינו בספר המידות (תשובה ו): **"גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל"**].

האור החיים הקדוש – צדיק יסוד עולם – תכף ומיד קם, לקח את התרמיל שלו, ויצא לגלותו... ומהי 'גלות'? שהוא לא נשאר באותו מקום שני ימים, בכל יום במקום אחר.

והנה, כנראה זה היה בימי העומר, והלך האור החיים הקדוש מעיר לעיר, והגיע **ערב שבת פרשת בחקותי**, ונשאר סמוך לעיר, כדי שבכניסת שבת יכנס אל העיר, ומי שיזמין אותו לסעודת שבת – אליו הוא היה הולך.

כל ישב לו האור החיים הקדוש בצהרי יום שישי בשדה הסמוכה אל העיר, והתבודד שם, כדרכו בקודש.

ביושבו שם, התחיל האור החיים הקדוש להתבונן בפסוק הראשון של הפרשה – **"אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ"**, ואז התחדשו לו **מ"ב** פירושים נפלאים על פסוק זה, וזה מודפס בספרו הקדוש בזעף.

1 האור החיים הקדוש הוא צדיק קדוש עליון שנזכה לשמוע כרוזים מן השמים, ומדוע כל נגזר עליו - אין אנו מבינים בזה מאומה, אך כך ידוע ומפורסם הסיפור.

[ואף יש ספרים שכתבו לפרש את אלו הפירושים...].

ואם מעיינים מעט באלו הפירושים, הכל מובן לענייננו של האור החיים הקדוש – שהיה אז באמצע הליכתו בגלות, ואיך שצריך לשמור האדם שלא ישכח את התורה והמצוות וכו׳. רוב הפירושים בנויים על העניין הזה – שאתה הולך בדרך, וצריך לשמור על החוקים של התורה וכו׳, דברים נפלאים!

בכניסת השבת, נכנס האור החיים הקדוש אל העיר, והתארח אצל אחד מאנשי הקהילה בסעודת ליל שבת. אחר הסעודה אמר לו בעל־הבית, שהמנהג אצלם שהם הולכים אל הרב של העיר, לשמוע ממנו דברי תורה, והוא מקובל גדול, אדם גבוה מאד ברוחניות, ואומרים שהוא שומע תורה מן השמים... מה שהוא אומר – זו תורה שהוא שומע מן השמים. הסכים האור החיים הקדוש לילך עמו, והלכו יחדיו אל הטיש.

והנה הצדיק מתחיל להגיד דרשה, והתחיל לדרוש על הפסוק ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״, והוא אמר את הארבע־עשרה פירושים ראשונים שהתחדש לאור החיים הקדוש בערב שבת בשדה...

כשסיים הרב את דבריו הקדושים, ענה ואמר: ׳**כך אומרים בשמים בשם הרב הקדוש והגדול רבי חיים בן עטר**׳...

האור החיים הקדוש יושב שם בטיש, ואחר דברי הרב – הגיב ואמרו: ׳**לא... הוא לא ׳הרב הקדוש׳... מה פתאום**׳...

תיכף ומיד קצפו עליו מאנשי הקהל בכעס גדול – ״**חוצפה! הרב אומר שהוא ׳רב קדוש׳ ואתה חולק?!**״... והביזיון הכי גדול היה לבעל־הבית שאירח אותו, כי טענו לו ״איזה אורח הבאת״... הרב אמר י״ד פירושים נוראים שאומרים בשמים בשם הרה״ק רבינו חיים בן עטר, ומישהו מצפצף וחולק על זה?! איזה ביזיונות...

בדרכם הביתה, פונה הבעל־הבית ואומר להאור החיים הקדוש: ״גרמת לי בושות גדולות! למה עשית כך?! איך מלאך ליבך לומר כך על הצדיק ר׳ חיים בן עטר?!״...

האור החיים הקדוש, כמובן, שותק, ואנחנו מבינים היטב למה הוא זכה אז – הן הגלות שמכפרת, והן הביזיונות שמכפרים לו, ״**וישמע ביזיונו ידום וישתוק**״... האור החיים הקדוש לא יכול להגיד להם בפירוש ״הרי משבחים אותי, ועל זה אני לא מסכים״... כי הם לא יודעים שזה הוא בעצמו...

הלכו לישון, ובבוקר יום השבת היה מנהג שג״כ הרבה דורש. אחר הסעודה שואל בעל־הבית את האור החיים הקדוש: ״אתם רוצים לבוא איתי?״ ומיד מוסיף: ״אבל תיזהר מאד! אתמול עשית לי בושות גדולות, ואני מקווה שיש לך עכשיו שכל לא לעשות ככה״... ואכן הלכו יחדיו אל הדרשה.

בסעודה שניה, הצדיק אמר עוד ארבע־עשרה פירושים שניים של האור החיים הקדוש על הפסוק הראשון של הפרשה, ומיים: **׳כך אומרים בשמים בשם הרב הקדוש והנורא רבי חיים בן עטר׳...**

האור החיים מיד קופץ – ״**מה פתאום?! איזה ׳רב קדוש׳? הוא אדם פשוט**״... כולם קפצו עליו ורטנו כמו אתמול, ובפרט הבעל־הבית שמארחו, והלכו הביתה.

והנה, כמנהג כל הצדיקים – שמתאספים יחדיו בסעודה שלישית, כן גם הם נהגו, וישבו יחדיו בבית המדרש, וקודם לכתם התנה בעל־הבית עם האור החיים הקדוש: ״**אני מזהיר אותך באזהרה חמורה, אם אתה תחשוב עוד פעם לעשות משהו, הרב הזה הוא מקובל גדול – הוא יכול להעניש, אתה תהיה במצוקה גדולה**״... ׳כן, אל תדאג, הכל יהיה בסדר׳... השיב האור החיים הקדוש.

הגיעו לסעודה שלישית, והרב אמר עוד ארבע־עשרה פירושים של האור החיים הקדוש על הפסוק ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״, וסיים ואמר: **׳כך אומרים בשמים בשם הרב הקדוש והנורא, הצדיק הגדול, רבי חיים בן עטר׳...** האור החיים הקדוש לא היה יכול להתאפק, והגיב בביטול: **׳לא, הוא סתם, הוא בכלל לא צדיק׳...**

כאן כבר פקעה סבלנותם. כל הקהילה קפצו עליו וצעקו וכעסו, והגבאי לקח אותו, שם אותו בחדר צדדי, וסגר עליו את הדלת... ׳אתה לא יוצא מכאן! הרב כבר יטפל בך׳...

כמובן, האור החיים הקדוש מקבל את הכל באהבה, הוא יודע שזה הגלות שלו, וזוהי הכפרה שלו, והתחילו הקהל להתפלל תפילת ערבית של מוצאי שבת קודש.

בסוף תפילת ערבית החלו רוחות סערה שאף־פעם לא שמעו ולא ראו בהיסטוריה של העיר הזאת, ממש ׳משבר הרים ומפרק סלעים׳... והיה פחד נורא לכל הקהל. אף־אחד לא ידע בשל מי הצרה הזאת, ומיד רצו אל הצדיק המקובל – ״רבי, מה קורה

כאן?״... והנה, הוא היה אדם גדול מאד, והוא התבודד בדביקות, ואמר שמשהו קורה בשמים... **״אומרים שהרה״ק רבי חיים בן עטר סגור כאן באיזה מקום, והשר של גהינם לא יכול להחזיר את הנשמות חזרה אל הגהינום כל זמן שהאור החיים סגור בכלא, כי הוא לא אמר עדיין ׳ויחי נעם׳ – ׳ואתה קדוש׳ , והוא מוכן עכשיו לפרק את כל העולם בגלל זה״...**

והנה התחיל הרב להבין שהרי עכשיו סגרו איזה בן־אדם בחדר, ואולי בשלו בסערה זאת, והנה גילו לו שזה מחמת האור החיים הקדוש – אולי הוא הוא האור החיים הקדוש?... ואט אט התחיל הרב להבין: ׳הרי אמרתי את התורות האלו מן השמים בשם רבי חיים בן עטר, והוא היה פה, ולא היה ניחא ליה שמשבחים אותו בפניו, ולכן הוא מחה ואמר שזה לא צדיק והוא לא קדוש׳...

תכף ומיד הלכו אל החדר ופתחו את הדלת, נפלו לרגליו של האור החיים הקדוש, וביקשו מחילה וסליחה. האור החיים הקדוש מחל בלב שלם – ׳אין לי שום דבר עליכם׳, אמר. ואז שמע האור החיים הקדוש שהגלות שלו נגמרה, והוא יכול לשוב לביתו, מחמת הביזיונות שקיבל.

זהו המעשה המופלא שיש גבי אלו **מ״ב פירושים** של האור החיים הקדוש על הפסוק הראשון של פרשת השבוע, וכדאי לכל אחד במשך ימים אלו, ובפרט בשבת, לעיין בכמה מהפירושים הללו. הם לא כ״כ ארוכים, וכל קטע זה אור מן השמים! אם אותו צדיק אמר שאומרים את זה בשמים, אז אנחנו מבינים מעט מהיכן לקוחים אלו הפירושים הנפלאים...

וכאמור, הנקודה שמחברת בין כל הפירושים, הוא העניין שכשאדם נמצא בהליכה – בבית הכנסת, למקווה, לפרנסה, להפצה, לכל ענייניו, הרי אדם נמצא הרבה בהליכה, אזי יש ענין של **״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״** – שגם אם אתה הולך, אתה יכול להיות דבוק **״בְּחֻקֹּתַי״**!

ועתה עלינו להבין: מה זה **״בְּחֻקֹּתַי״**? מה נקרא **״בְּחֻקֹּתַי״**? בפשטות מבינים שזה ענין של ׳חוקים׳ שיש בתורה – שאדם צריך ללכת בהם, אך מה זה מיוחד דווקא כאן?

על זה בא רש״י הקדוש ואומר: **״יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹות״**; הנה כל מילה של רש״י זה ״קדש קדשים״, צדיקים אמרו שרש״י כתב כל מילה בדקדוק נפלא, ובמילים אלו – **״יָכוֹל זֶה קִיּוּם**

הַמִּצְוֹת״ – כלול כאן שאדם יזכה לקיים את מצוות ה׳, זה בוודאי, אין שום שאלה. ממשיך רש״י: ״**כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ׳ חֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם ׳אִם בְּחֻקֹּתַי׳?**״; אם היינו נכנסים פה לעומק דברי רש״י ולהבנת דבריו הקדושים, היינו יכולים להגיד דברים נפלאים, אך לכל הפחות נתמקד בפשטות הלשון הנפלאה של רש״י: מדוע רש״י צריך להוסיף ולומר ״**הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם ׳אִם בְּחֻקֹּתַי׳**״? – מה חסר פה ה״**הָא**״ של רש״י? ׳**הָא**׳ רמז לאות **ה״א**, ומובא בדברי רבינו (ליקו״מ ח״א סי׳ נג) שרומז לה״א הדעת, שאדם זוכה ל׳דעת׳ [וכמו שדיברנו בפסח גבי ״׳**הֵא** לַחְמָא עַנְיָא״], וזה מה שאומר רש״י: ״׳**הָא** – **מָה אֲנִי מְקַיֵּם אִם בְּחֻקֹּתַי**״, שיביא אותי לעניין של ׳**דעת**׳. והמילה הבאה היא ״**מָה**״, שזה ענין של שפלות, כידוע.

מסיים רש״י, איך מקיימים ״**בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״? ״**שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה**״ – ׳**עָמֵל הַתּוֹרָה**׳, זה נקרא ״**בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״! שזה אדם שהוא ׳עָמֵל בַּתּוֹרָה׳ – לאיפה שהוא הולך, הוא מקיים ׳**תֵּלֵכוּ**׳, הוא תמיד קשור אל התורה!

הבה וננסה להבין מה זה שייך אלינו, ואיך נוכל לקיים את זה למעשה:

הנה תדבר עם בן אדם מ״**עמלים בתורה**״, כל אחד יגיד כל מיני פירושים – שצריך לעמול בקושי רב וכו׳, ואכן יש ענין גדול להזיע בלימוד הלכה, וכמובא בדברי האר״י הקדוש, שאדם ייכנם כל–כולו בלימוד ובבירור ההלכה, שזה נקרא ׳**עמל**׳ באמת, אבל מובן לנו שלא כל אחד שייך לזה, לא לכל אחד יש את הכוח והמוח לזה, וכי זה פוטר אותו מ׳עָמֵל הַתּוֹרָה׳?

אך הנה אומרת הגמרא במסכת סנהדרין (דף צט:) על הפסוק (קהלת ו, ז) ״**כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ**״, מאיזה עמל מדברים פה? יש עמל מלאכה, עמל של פרנסה, ומאיזה ״**עמל**״ מדברים פה? אומרת הגמרא: מדברים מ׳**עמל תורה**׳, שזהו ״כָּל עֲמַל הָאָדָם ׳**לְפִיהוּ**׳״ – שאדם צריך לחנך את **הפה** שלו שיהא עמל בתורה!

רבינו הקדוש, הוא זה שפותח לנו את השערים של ״עמל התורה״, שאדם יודע תמיד שיש אפשרות לקיים ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״ – שלא אמיח דעתי אפילו שאני הולך מכאן לשם, אני יכול להיות ׳עמל בתורה׳! יש לי את המשניות שלי, התנ״ך שלי, הגמרא שלי, הבי״ת שלי, התהלים שלי, יש לי תמיד איזה ספר, ואני יכול להיות ״**עָמֵל בַּתּוֹרָה**״!

כי ׳עָמָל׳ היינו ׳עָמַל פֶּה׳, שהפה של האדם יהיה תמיד בתוך ״עָמָל״, ואולי בגדר **״עד שיבלו שפתותיכם״** – שאדם יבלה את הפה שלו בדברי תורה! יקבע לעצמו כל מיני שיעורים, והכל בתור ׳חוק׳! למה זה נקרא ״**בְּחֻקֹּתַי** תֵּלֵכוּ״? רש״י מסביר מהו ״**תֵּלֵכוּ**״ – שיהיה ׳עמל׳, ובמה? ״**בְּחֻקֹּתַי**״ – זה התורה, ובאיזה סוג אתה ׳עמל בתורה׳? ב׳חוקים׳ של התורה, מה זה ׳חוק׳? ׳חוק׳ זה בלי טעם ושכל! שזה מה שרבינו הקדוש לימד אותנו בהמון מקומות – שיחות הר״ן סימן ע״ו, ליקו״מ בכמה מקומות, ואחד מהם בח״א סי׳ ע״ד, שרבינו לימד אותנו שיש ענין של **׳דיבור בדעה׳** – שזה באמת אדם שזוכה להבין כל דבר בתורה, אבל יש גם **׳דיבור בלא דעה׳**, וכפי דברי רבינו שם: **אי־אפשר לחניע ל׳עמל התורה׳ בידיעה – ״דיבור בדעה״ – אם לא מקדימים לזה ״דיבור בלא דעה״!**

ובזה יש לנו כבר איזה הסבר ללשון רש״י הנ״ל: ״**הָא׳ מָה אֲנִי מְקַיֵּם**״, כי הסברנו ש׳**ה״א**׳ זה הדעת, אז השאלה היא: איך אני מגיע ל׳ה״א׳ הדעת הזה? אם תהיו **״עמלים בתורה״**! תתחיל לקיים **׳עמל פה׳**! תכנים את הפה שלך בלימוד התורה! ואם תכנים את ה׳**פה**׳ שלך בתוך ה׳**עמל**׳, סוף כל סוף יתקיים בך ״**הָא׳ מָה אֲנִי מְקַיֵּם**״ – שזוכה לקבל את ה׳**דיבור בדעה**׳.

ומי שלא זוכה לזה, והוא לא מכנים את הפה שלו בדיבורי תורה, הוא פפשוט משתגע... **למה בני אדם באים לכל מיני דברים לא טובים? איך מגיעים למכשירים טמאים?!...**

ומוכרחים לדבר מזה עתה, כי לצערי אני שומע שעדיין זה צריך חיזוק גדול: אמנם דיברנו מזה המון, אבל כנראה זה לא מספיק... אדם שמע הרבה, והנה הפסיק לשמוע, והנה נחשק לו עוד הפעם – ׳אולי רק בשביל משהו אחד׳ וכו׳, והנה הוא נוגע במכשיר טמא, רחמנא ליצלן...

צריכים לבער את כל המכשירים הטמאים האלו כחמץ בפסח – ׳כַּל יֵרָאֶה וּכַל יִמָּצֵא׳! שלא ימצא בכל האזור! וכמובן, בבית לא מדברים, לא הבעל ולא האישה! בשום פנים ואופן! אל תגידו תירוצים ואמתלאות שונות – בשביל ׳ביזנעס׳ וכו׳, זו טומאה חמורה! זה ׳אבי אבות הטומאה׳! ולא משנה מה השם של המכשיר – ׳שיאומי׳ וכו׳ – תספר כל מיני סיפורים... הכל טמא בתכלית

הטומאה! זה ממש טומאת ׳אהל׳ המטמא את הכל!

והנה אדם חושב שזה בסדר אם הוא שומר זאת מהילדים, אז דבר ראשון: וכי אתה דואג רק על הילדים? ומה איתך?! וגם גבי הילדים – זה רק ׳כאילו׳ אתה דואג... כי אתה כבר חושב שאתה אבוד ה״י, ורק את הילדים אתה רוצה להציל... **אתה חושב שאתה תציל את הילדים ע״י שתרצה שהילדים יהיו יותר טובים ממך?! אין דבר כזה! הילדים יודעים בדיוק מה קורה בבית – מה האבא עושה ומה האמא עושה! יודעים בדיוק! הם יודעים את מה שאתה אפילו לא ׳חולם׳! ואם אתה לא תהיה חזק, ולא תשמור שהילדים ידעו בידיעה ברורה וחזקה ׳אצלנו לא נמצאים דברים כאלו׳ – זה לא יועיל כלום!**

ומאיפה אדם מגיע לדברים כאלה? כי הוא משועמם... למה הוא משועמם? כי הנה הוא רצה באמת ללמוד, הוא רצה להיות ׳למדן׳, להיות ״עמל בתורה״, אבל הוא אומר ׳אני לא למדתי בישיבה או בכולל בעיון, ומה זה שייך אלי?׳... וגם האישה תגיד ׳זה לא שייך אלי בכלל׳, אבל באמת יש דרך – אפילו ״דיבור בלא דעה״! **אתה לא יכול ללמוד? תגיד תהלים! ורבינו לימד אותנו שאם אתה לא מבין את הלימוד – תגיד! תגיד את התנ״ך, תגיד את המשניות, תגיד את הבי״ת – ב׳בלי י׳רושלמי ת׳וספתא, תגיד את הזוהר, תגיד אפילו בלי דעה!** אצלך הלימוד הוא כמו קריאת תהלים? זה בסדר!

אם דוד המלך התפלל לפני הקב״ה ׳שיהיה ספר תהלים שלי חשוב לפניך כאילו לומדים נגעים ואהלות׳ – אז אנחנו יכולים להבין מה זה אמירת תהלים – מצד אחד, ומצד שני – אנחנו מבינים שיש שווי ביניהם, והנגעים והאהלות הם כמו תהלים!

נגעים ואהלות הם מסכתות קשות להבנה, ענייני טומאה וטהרה שלא נוגע בזמן הזה, וקשה לאדם ׳לתפוס׳ את זה, ואפילו שיש היום מפרשים – אבל זה קשה, מה עושים? **תגיד את זה! תגיד את מסכתות נגעים ואהלות!**

ולפי מה שדיברנו עכשיו גבי המכשירים הטמאים, מובן לנו דבר חשוב מאד: מדוע דוד המלך נקט לדוגמא דווקא את מסכתות נגעים ואהלות, ולא ׳בבא קמא׳, ׳בבא בתרא׳, מסכת ׳שבת׳ וכדו׳? על־פי הנ״ל גבי שמירה מטומאה – זה מובן מאד, כי

מסכת נגעים מדברת מנגעי טומאה וצרעת, **וזה כל העניין של ההמכשירים הטמאים הללו – זה 'נגע צרעת', ה' ישמור! זה הורס את האדם! הורס את המוח! הורס את הכל!** וכן מסכת אהלות – עוסקת בעניין 'טומאת מת', שהוא "אבי אבות הטומאה", וזה ג"כ ענין המכשיר הטמא הזה – **זה ממש 'אבי אבות הטומאה'!**

מה מבקש דוד המלך? שיגידו תהלים... יגידו ספר תהלים – הן הגברים והן הנשים – יגידו הרבה תהלים! **אתה חושב שהלימוד שלך – המשניות, התנ"ך, הגמרא – זה כמו תהלים? כך עושים ממך ליצנות, ואתה אומר: 'כן, זה התהלים שלי! ב"ה'...**

רבינו אומר בספר המידות (אות התנשאות, סעיף כז): "**עַל יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים נִתְרוֹמֵם**"; **תגיד תהלים – זה יציל אותך! זה יציל אותך מכל הכלים האלו!**

ובזה אתה מקיים "**שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה**" – אתה 'עָמֵל בַּתּוֹרָה'! 'אבל מה... אני לא מזיע כ"כ... לא רואים איך שהזיעה ממש יורדת מהפנים שלי'... זה בסדר גמור! כל הגוף שלך – שאתה מנסה לשבת על מקום אחד ולהתרכז בלימוד – הרי אתה מתייגע בלימוד! אתה 'עָמֵל'! אתה אומר שנים מקרא ואחד תרגום, פרק בתנ"ך, בבלי ירושלמי תוספתא, משניות, זוהר, זה 'עמל בתורה'! זו זיעה! רבינו אומר (ליקו"מ ח"ב סי' ו) '**זיעה**' ר"ת (תהלים קיח, כד) "זֶ"ה הַ"יּוֹם עָ"שָׂה יְ"יָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ"; זו ה'זיעה' שלך, שאתה מנצל את "היום הזה" עם לימוד התורה!

ומביא האור החיים הקדוש באחד מן הפירושים, שהנה אתה הולך בדרך, ואין לך ספר, מה אתה עושה? תבקש ותתפלל להקב"ה! **אתה עכשיו מפיץ, מזכה אנשים? תדבר עם הקב"ה, תעורר בני אדם מהאור הזה שזכינו לטעום – למה לא תגלה את זה לאחרים? זה סימן שאתה באמת אדם טוב, כי "דרך הטוב – להיטיב"...**

ואדם שהוא 'עָמֵל בַּתּוֹרָה' – יש לו כח להשפיע על כולם! זה לבד שאדם יושב בפינה ועוסק בתורה, איתא במדרש: **'אומר הקב"ה: האדם הזה יושב בפינה ולומד תורה – אני מפרסמו לבריות'**; מה הפירוש? שהוא יקבל תארים וכבוד? אלא זה הפירוש [אני שומע את זה הרבה]: בני אדם עוברים בביהמ"ד, ורואים מישהו שיושב ולומד, ואומרים: "הבחור הזה – האברך הזה, תמיד

רואים אותו עם ספר, עם תהלים, הוא לא מתבטל״... ומה זהגורם? **זה עושה רושם! זה גורם שאדם מקבל הרהור תשובה!**

רבינו אומר (ליקו״מ ח״א סי׳ יט), שלפעמים יכולים להסתכל על צדיק – או על איזה אדם – ובלי לשמוע ממנו אפי׳ מילה אחת, לקבל ממנו הרהור תשובה... רק להסתכל עליו אתה מקבל הרהור תשובה! כי ע״י ההסתכלות בפניו, אדם מתחיל להתבונן על עצמו **״איך אני נראה?״...** ויש הרבה כאלו שאינם חושבים מזה, אם זה בחור שאומר ׳אני מחזק הרבה בחורים שיתחזקו ללמוד׳ וכו׳, **שב בפינה שלך ותלמד, ומה אתה עושה? אתה משפיע על כולם! כולם יודעים ׳בחור פלוני ופלוני מתמיד בתורה׳, וכולם אומרים בשקט ׳הלוואי שאני הייתי יכול לעשות את זה׳... ומה קורה? אם אדם רוצה, ומקבל התעוררות מפי הצדיקים, הוא ג״כ יעשה את זה!** וכך מתקיים ענין **׳עמל בתורה׳**...

ויכולים להמתיק העניין של **׳עמל בתורה׳**, עפ״י מה דאיתא בדברי רש״י הקדוש בפרשת וירא, שכשהמלאכים באו לאברהם אבינו, הכינו לאורחים סעודה שלימה, כמ״ש ״וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם וגו׳ חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר״ – הכין להם סעודה שלימה [שזה מאד שייך לזמן הזה של קבלת התורה, כי עי״ז ניצח משה רבינו את המלאכים (עי׳ שמות רבה, פרשה כ״ח)], והנה אברהם אבינו ביקש משרה שתיקח **״שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת״**, אומר רש״י: מהן ב׳ הלשונות ׳קמח׳ ו׳סולת׳? **״סֹלֶת לְעוּגוֹת״** – כי הוא מובחר בקמחים. **״קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה לְשֶׁאֹב אֶת הַזֵּיהֲמָא״** – כנראה היה בזמנם ענין כזה שכשבישלו בשר וכדו׳, אז כיסו את הסיר עם חתיכת עיסה, וזה שאב את כל הזוהמא מתוך האוכל וכו׳.

דברי רש״י אלו מאד מתאימים לענייננו, אומר רש״י: **״קֶמַח״** – ומבינים אנו שזה סובב והולך על התורה הקדושה, כי ״אם אין קמח אין תורה״ (אבות). **״לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים״** – ׳לַעֲמִילָן׳ הוא ענין של ׳עָמָל׳, היינו אם אדם מתמיד ב׳קמח׳ של תורה, יהיה לו **׳עמל פה׳**, אזי הוא יטבח וישחט את היצר הרע, שזהו: **״לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה לְשֶׁאֹב אֶת הַזֵּיהֲמָא״** – היינו שאדם צריך להיות תמיד בעניין זה – שזה יהיה כל העניין שלו, לבשל תמיד דברים טובים לכבוד הקב״ה! אבל יש הרבה זוהמא... על זה יש **״עֲמִילָן״** של טבחים – ה**״עָמָל״** הזה ישאב מהאדם

את הזוהמא שלו! וזהי שלימות ה׳קמח׳ הקדוש הזה...

זה העניין של התחלת הפרשה – **אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״, אלו המילים הראשונות של הפרשה, וזו ההכנה לכל התוכחה שמגיעה אח״כ, ועל זה איתא בגמרא: ״**תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ**״ – שתיגמר השנה עם קללותיה, ואמרנו שחג השבועות – קבלת התורה – זה כמו ראש השנה, ופה מונח המפתח: איך זוכים לזה? ע״י: ״**שֶׁתְּהֵוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה**״, ומהו ה׳**עמל**׳? ״**כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ**״ – ה׳**פה**׳ שלך! אם תזכה גם לשתף את המוח – אשריך ואשרי חלקך, שעל זה רבינו מבטיח (שיחות הר״ן, סי׳ עו): שאח״כ ״**ממילא יבין**״, וכן בתורה ע״ד אומר רבינו, שה׳**דיבור בלא דעה**׳ יביא אותך ל׳**דיבור בדעה**׳, אחר ׳הושענא רבא׳ מגיע מיד ׳שמחת תורה׳, וכמו שאומר רבינו בתורה י״א: ״**אמרי אנשי**״ – המאמרים של אדם בתורה אפי׳ בלי להבין, זה יביא אותו ל״**תבונות התורה לעמקה**״. אבל **תתחיל!** אל תהיה בטלן! אל תהיה משועמם – ׳אין לי מה לעשות׳, כי השעמום משגע את האדם!

בן אדם שיש לו את העמל הקדוש – אין לו זמן לכל זה, מאיפה יש לו זמן?... מיד כשיש לו רגע פנוי – יש לו בכיסו איזה לימוד בתורה: תהלים, תנ״ך, משניות, חוברת בי״ת, זוהר [התחילו להוציא לכבוד ל״ג בעומר – דף זוהר בכל יום], אז מאיפה יש לך זמן לכל השטויות?... הנה אתה מפיץ, והנה אתה בא הביתה, אז צריכים לעזור בבית... כך האדם אף פעם לא משועמם... ואת זה צריכים להכניס בבית, שגם האשה תדע והילדים ידעו מזה – ״הַבַּיִת הַזֶּה הוּא בַּיִת טָהוֹר וְקָדוֹשׁ״...

זו ההקדמה של ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״.

והנה, מהפסוק הראשון של הפרשה, עד שמתחילה התוכחה, ישנם **אחד־עשרה** פסוקים, ואפשר להגיד שזה כנגד **י״א סממני הקטורת**, כי בתוך הקטורת היו מערבים אחד־עשר סממנים, ובתוכם ה׳חלבנה׳, שבזה מראים איך שיכולים לקחת גם ׳חלבנה׳ – בעלת ריח רע, ולהפוך אותה אל הקדושה! זה ענין אחר־עשרה פסוקים שקודם התוכחה, ואח״כ מתחילה התוכחה באריכות...

וצריכים לזכור היטב דברי הצדיקים, שכל דבר בתוכחה זה באמת ברכות עצומות, אבל בכיסוי ולבוש, ומי שמבין את זה – הוא מקבל התעוררות גדולה לעבודת ה׳!

וזה מובן בפשטות: אם מוכיחים בן אדם, למה מוכיחים אותו? לשבור אותו? לפרק אותו? להשפיל אותו? זו התכלית שמוכיחים בן אדם?! זו התוכחה של התורה הקדושה?!... הקב״ה מוכיח נשמות ישראל כדי לשבור אותם ח״ו?! זה לא מתחיל לעלות על הדעת! **אלא מאי? אם אדם שומע תוכחה, שומע תוכחת חיים, הוא מבין שמוכיחים אותך, מזהירים אותך, מעוררים אותך ״אל תהיה בטלן!״... אומרים לך ״הנה, החיים והמוות לפניך, ׳וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים׳!״...**

אם לא נותנים לאדם מבחר, אז הוא לא יודע כלום... ׳היה טוב לי, ופתאום נעשה משהו הפוך׳... **אבל מוכיחים אותך, מראים לך: הנה יש לך פה חיים טובים וארוכים, ופה מה שקורה אם לא – זה לבד מעורר את האדם...**

וזה מלבד העניין שבכל מילה ומילה גנוזים סודות וברכות נפלאות, וכמובא בדברי הצדיקים.

יש הנוהגים לקרוא את פסוקי התוכחה בשקט [וזה מובא אפי׳ בפוסקים], אך האר״י הקדוש לא כתב כן, ומוהרא״ש מאד הקפיד על זה. בתחילת התקרבותי, כשהתחלתי לקרוא, ידעתי שאצל רוב העולם נוהגין כך, אך מוהרא״ש הורה לקרוא זאת כרגיל, כי האר״י הקדוש מאד הקפיד על כך, כי למה נוהגין לקרוא את זה בשקט? כי קללות אומרים בשקט... אבל אדם שיודע שבכל מילה ישנן ברכות נפלאות, והפוך – **ברכות הגנוזות בתוך דברי תוכחה – זה יותר גדול! וכמו שרבינו אומר בתורה נ״ו, שיש הסתרה שבתוך ההסתרה, ששם יש התורה הכי גבוהה! נמצא שבמקום שנראה כמו תוכחה – שם יש התורה הכי גבוהה!**

והנה התחלנו לדבר מ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״, ועתה אנחנו ׳קופצים׳ לכמה פסוקים אח״כ, הבה ונמשה להוציא משהו ׳למעשה׳. אומר הפסוק: ״**וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם**״; ועל זה יש לשון נפלא של רש״י הקדוש.

וכאן המקום לעורר על מעלת לימוד רש״י הקדוש: עלינו לזכור דברי רביז״ל, שרש״י הוא האח של התורה, ואשרי מי שזוכה ללמוד שנים מקרא ואחד תרגום יחד עם הרש״י! מה יהיה אם תמשיך עוד כמה דקות בלימוד ותגיד את הרש״י?... וגם אם אתה לא מבין – תגיד! היום יש דפוסים רבים

של חומשים, יחד עם רש״י מנוקד, **תגידו!**

הפסוק אומר (תהלים קלג, א): ״**הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד**״ – אם רבינו קרא את רש״י ׳**האח של התורה**׳, למה להפריד בין האחים?... אמרת כמה פסוקים? תגיד רש״י, מה קרה?... ככה אתה מקיים את דברי השו״ע (או״ח, סימן רפ״ה): ״**ירא שמים יצא ידי שניהם**״; כי יש אומרים שתרגום אונקלוס הוא העיקר, ויש אומרים שרש״י הוא העיקר, אז אדם ירא שמים עושה את שניהם – גם אונקלוס וגם רש״י, וצדיקים אמרו שזה נעשה ממילא – העניין של יראת שמים, וזו סגולה ליראת שמים, כי אם הרמ״א אומר: ״**ירא שמים יצא ידי שניהם**״, הרי לנו הבטחה ליראת שמים... ועל כן ׳**רש״י**׳ ר״ת י׳ר׳את ש׳מים...

ועתה נתבונן בדברי רש״י על פסוק זה: ״**וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ**״, אומר רש״י: ׳**שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ חֲרֵי מַאֲכָל חֲרֵי מִשְׁתֶּה**׳ – אולי תגידו הנה יש לנו מאכל ומשתה, כלומר: זה המבואר באלו הפסוקים לעיל, שכתוב: ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם**״ – ׳עמל תורה׳ ו׳קיום מצוות׳, ומה תקבלו? ״**וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם**״, ואיתא בדברי הצדיקים: מה זה ״**גִּשְׁמֵיכֶם**״? וכי הגשם הוא שלנו? הגשם בא מן השמים, ולכאורה היה צ״ל ״ונתתי את **הַגְּשָׁמִים** בעתם״, ומה הלשון ״**גִּשְׁמֵיכֶם**״? ועוד, מהי הלשון ״**בְּעִתָּם**״? ׳**בְּעִתָּם**׳ של מי?

מפרשים כל הצדיקים ׳פה אחד׳: אדם צריך לזכות שה׳**גשמיות**׳ שלו יהיה קדוש וטהור! הקב״ה מבטיח: **אם אתה תחיה ׳עמל בתורה׳, אתה תדע איך להפוך את הגשמיות לעבודת ה׳!** אדם יש לו כל מיני דמיונות – הוא חושב ״הדבר הזה מפריע, והדבר הזה מפריע לי״... – להתחתן, שלום־בית, שהוא יהיה ״בן אדם״ בבית – יעזור בבית, ׳זה לא מתאים לי, מה פתאום? זה מפריע לי׳...

אני מזכיר הרבה את המכתב הזה משו״ת ברסלב, כי זה מאיר כ׳ברק׳ שמוהרא״ש כותב לאחד ששואל: ׳שמעתי ממשפיע בברסלב שאמר, שאשה וילדים זה הפרעה גדולה לעבודת ה׳, מה דעתכם בדבר?׳ מה הוא מקבל ממוהרא״ש שם... **שמעת מ״משפיע בברסלב״? אדם לא יודע בין ימינו לשמאלו, הוא למד בכלל ספרי רבינו?! הוא יודע משחו מרבינו?! והנה הוא יגיד דבר כזה – שאשה וילדים מפריעים לעבודת ה׳**

וצריכים להתגבר על זה וכו׳, וכי זהו הלימוד של רבינו?! בשעה שכל הספרים של רבינו, כל הלימודים של רבינו, החפך מזה! רבינו צוה מאד מאד על שלום־בית, לכבד ולייקר את האשה! ורבינו לא פחד שיגידו ׳איך אומרים דבר כזה? – לייקר את האשה?!׳... רבינו לא פחד! וכדאיתא בשיחות הר״ן סימנים רס״ג–רס״ד: צִוָּה מְאֹד לְכַבֵּד וּלְיַקֵּר אֶת הָאִשָּׁה! רבינו לא התיירא שמע יגידו ׳איך מדברים ככה? זה לא חסידיש... איך אומרים דבר כזה?׳... רבינו ב״ה למעלה מכל זה... כי אם אדם יש לו את השכל הנכון – כל הבית שלו זו חתיכה אחת של עבודת ה׳! כל מה שהוא עושה – הכל יחד עם יהודים קדושים, וזו העבודה הכי גבוהה! וזה הרבה יותר ממה שאדם חושב ׳אהיה פרוש, אני אעשה את שלי, אשתי תעשה את שלה, וזהו׳... אתה איבדת את כל המובן!

וזה פירוש: ״**גְּשָׁמֵיכֶם בְּעִתָּם**״ – ה״**גשמיות**״ שלך! ה׳**גשם**׳ שלך! אתה חושב שזה מניעה, והנה זה ״**בְּעִתָּם**״ – כשיש לך שכל, יש לך אמונה וביטחון, אתה זוכה לקבל את הלימוד הזה – שה׳גשמים׳ הם ׳בעתם׳! והוא ענין של אמונה וביטחון, עפ״י דברי רבינו (ליקו״מ ח״א סי׳ ע״ו) עה״פ (תהלים קמה, טו) ״**וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ**״, שאדם צריך מבטו וראותו עליו יתברך, ו׳**בְּעִתּוֹ**׳ זה לשון של תפילה, כהלשון ״צלותהון **ובעותהון**״ [כמ״ש (בראשית מח, כב) ״בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי״, ותרגומו ׳בצלותי ובבעותי׳], וזהו ״גְּשָׁמֵיכֶם ׳**בְּעִתָּם**׳״ – ע״י תפילה, שאדם מתחיל לדבר אל הקב״ה, מתגלה לו שהכל אלקות, הכל עבודת ה׳! **ואדרבה, ככל שיש יותר שלום, יותר קרבה ואחוה – זה יותר עבודת ה׳! זה סימן שיש לך שכל, יש לך מוח, והלימודים שלך והתפילות שלך מקובלים בשמים!** אבל בשביל זה צריכים לזה לימוד של צדיקים – ללמד אותנו... בלי רבינו מאיפה אנחנו יודעים את זה?...

ומוהרא״ש הקדוש, בכל ימי חייו, מסר נפשו על העניין הזה; היו כל מיני אברכים שהיו מלאים בכל מיני חשבונות שונים – ׳לא... זה מפריע לי, זה מבלבל אותי׳... **מאיפה לקחת את זה?!...** ׳המשפיע שלי אמר׳... **ח׳ ישמור עם ישראל!** אם ככה כותבים למוהרא״ש – שזה ״**משפיע בברסלב**״ מדבר ככה, והוא לא מתבייש להגיד דברים כאלו – ה׳ ירחם... אבל אדם שלא קיבל את ההדרכה הנכונה –

מאיפה ידע את זה?... בחור שלמד בישיבה, ובאמת היה רציני, חסידישע– בחור, והנה הוא נכנם לברית הנישואין, וגם אמרו לו ״תראה לשמור שזה לא יפריע לך״, ואומרים לו כל מיני לימודים של ״**קְדֹשִׁים תִּהְיוּ**״ עם כל המפרשים וכל העניינים, בלבלו לו את המוח מאד, ותכף ומיד מתחילות בעיות רציניות ה״י... אז הוא חושב ׳מה אני יכול לעשות׳... ומסתכל ושומע שגם אחרים ככה, כי אם לא מקבלים הדרכה נכונה – כולם באותה חבילה... יחדיו באותה אניה... אז מה יכולים לעשות?... **ואשרי מי שזוכה בחסד חינם להתקרב לרבינו, להתקרב לצדיקים שמלמדים אותנו את האור שברבינו! כי גם ברבינו – אם יש כאלה ׳משפיעים׳ בברסלב, אז כמובן, גם בברסלב יש הרבה סוגים... ולא כולם זכו לקבל ולהבין את הפשטות של רבינו! רבינו זה אור פשוט ותמים הכולל את הכל, ומלמד לאדם: אין שום דבר בעולם שיכול להפריע לך בעבודת ה׳! ואם אתה עדיין חושב שזה מפריע לך, יש לך עדיין הרבה מה לעבוד...**

וזהו ״**אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**״, אזי תקבל ״**וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם**״ – שיהיה בכל זמן ועת ממש ״**בְּעִתָּם**״! בפרשת שמיני כתוב ״וְאַל יָבֹא בְכָל **עֵת** אֶל הַקֹּדֶשׁ״ (ויקרא טז, ב), וגם בזה יש שאומרים שלא יהא אדם מגיע בכל עת אל הקודש וכו׳ – כל מיני לימודים לא נכונים, והנה פה כתוב ״וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם ׳**בְּעִתָּם**׳״ – שאדם יודע איך לעבוד את הקב״ה **בכל עת** ובכל זמן שלו!

בספר קהלת, שלמה המלך מזכיר **כ״ח עיתים** שיש לאדם ביום, וצדיקים פירשו שזה בכל יום ויום, שהנה ״עֵת לִבְכּוֹת וְעֵת לִשְׂחוֹק״, הנה ״עֵת לִקְרוֹעַ וְעֵת לִתְפּוֹר״ וכו׳ – כל העיתים שישנם, ואדם צריך רק לדעת ׳איך׳ ו׳מתי׳ כל דבר... ואז יש לו ׳**כח**׳ אמיתי בחייו, שזה ענין של **כ״ח** העיתים, כי הוא יודע איך לעבוד את הקב״ה בכל היום שלו ובכל החיים שלו! הוא יודע שעכשיו הרצון של הקב״ה ככה! זה ״וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם ׳**בְּעִתָּם**׳״.

למה הוא צריך עכשיו לבכות? אם זה הרצון של הקב״ה, הוא יודע איך לעשות את זה לשם שמים! הוא מקשר את הגשמיות שלו – לרצונו יתברך! יש זמן לשחוק, ויש זמן לתפור, כל העיתים שכתובים שם.

כל זה אם אתה תזכה להיות **״עמלים בתורה״**, ותינצל מכל הדמיונות, ומכל הדברים המפריעים...

ולמה מגיעים ע״י כל זה? אומר הפסוק: **״וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ״**, אומר רש״י: **׳חֲרֵי מַאֲכָל חֲרֵי מִשְׁתֶּה׳**; זכית לאוכל ושתייה בשפע, בגשמיות יש לך שפע גדול, אבל ממשיך ואומר רש״י: **׳אִם אֵין שָׁלוֹם, אֵין כְּלוּם!׳** – זו לשון מאד מאד ׳חריפה׳ של רש״י, ועלינו להתבונן בזה:

ידוע מאמר חכמינו הקדושים בסוף מסכת עוקצין [ובזה מסיים רבינו הקדוש את המשניות]: **״לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם״**; והנה אדם עלול לחשוב: ׳בסדר, זה אכן דבר מאד גדול – לזכות ל״כלי מחזיק ברכה״, ולכן צריכים שלום, אבל אם לא זכיתי לשלום, אז אין כלי מחזיק ברכה, ואני אסתדר בלי כלי׳... אך זו טעות גדולה לחשוב זאת! **אומר רש״י הקדוש בתוקף: ׳אִם אֵין שָׁלוֹם, אֵין כְּלוּם!׳ – שום דבר!** ואנחנו אומרים את זה בכל יום בתפילה: **״יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל״** – בלי שלום, אין לך כלום! אתה ׳עף׳ בשמים, אתה ממש מלאך, תופס מלאכים, מדרגות... **אין שלום? אין כלום!**

ואת זה יכולים לראות בעיניים, ולא צריכים ללכת לאיזו בדיקה מיוחדת או אבחון של פסיכיאטר... **תסתכל בעצמך: יש לך שלום?...**

ומה זה שלום? רבינו מלמד אותנו שיש כמה סוגים של ׳שלום׳, אומר רבינו (ליקו״מ ח״א סי׳ לג): תחילה שיהיה לך **״שלום בעצמך״** – שאצלך לא יהיה מחלוקת! יש אדם שאין לו רגע של מנוחה, כל רגע סוחב אותו לכאן ולשם וכו׳, ואי–אפשר לו לצמצם את מוחו... אומר דוד המלך (תהלים לח, ד): **״אֵין שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי״** – החטאים של האדם גורמים זאת... אל תאמר: ׳לא... אני צדיק... אני פורש... אני אברך׳... **את מי אתה מטעה?! הרי אין שלום אצלך! תנסה לשבת ולצמצם עצמך לכמה דקות – ׳אה׳... לנשום אלקות! ׳הכל אלקות ממש!׳... אפילו לכמה דקות – זו זכיה לאדם שהוא זוכה ליישב את עצמו! אבל אם אין לו שום שלום, הוא לא מגיע לזה...**

אז אדם צריך לעבוד הרבה שיהיה **״שלום במידותיו״** – שיהיה לו שלום בעצמו, לא שהוא פעם מגיע ומכבד... והנה הוא מגיע ומבזה... פעם ככה ופעם ככה... מתהפך בדעותיו לכאן ולכאן... לא מיושב בדעתו... אין לו

שום ישוב הדעת... הכל אצלו כמו 'מזג האויר' – הנה רוח חזקה, והנה פתאום רגוע, ושוב רוח חזקה... אותו דבר אצלו – הכל משתנה מרגע לרגע... **מה יש לך?! אין לך שלום בביתך...**

והשלום השני הוא "שלום בין אדם לחברו" – עם אנשים; תתבונן היטב: האם אתה מסתדר עם אנשים? אתה בשלום עם אנשים? אוהבים אותך? 'אוהבים אותך' הכוונה האם יש לך 'שפה משותפת' עם אנשים? אתה יכול לדבר איתם? מכבדים אותך? רוצים לשמוע מה יש לך להגיד? אתה רוצה לשמוע מה שיש לבני אדם להגיד? **זו מדה מאד מאד חשובה, שאדם יהיה מוכן לשמוע את האחר!** לא מדובר שחייבים להקשיב לכל אחד שמדבר שטויות ודמיונות, אבל תתיישב לרגע: איך הגישה שלך לאחרים? אתה מוכן ג"כ להתחלק עם אנשים בדברים טובים ששמעת? יש לך 'שיחת חברים'? או שאתה אומר על כל אחד – "זה לא ה'רוח' שלי... זה לא ה'סגנון' שלי, לא כך ולא כך"... הרי כתוב בפרשת מסעי: "**וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר שָׁפֶר**" – אתה נוסע מהקהילה, ואתה אומר 'אני בסדר, אני אעשה את שלי, אשלח את הילדים שלי לאיזה בית ספר ותלמוד תורה שאני רוצה, מה שנראה לי'... מתקיים אצלך "**וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה**' אזי '**וַיַּחֲנוּ בְּהַר שָׁפֶר**' – אתה תישאר לבד על ההר... אתה נמצא בהר הגבוה, שמרמז על הגאות של האדם. ומה ההמשך? "**וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת**" – לשם הוא מגיע... כי אדם שמתחיל עם כל מיני 'קונצים' – "זה לא הדרך שלי, זה לא בדיוק לא ככה, אני לא קיבלתי ככה"... **בסדר, אז למה אתה פה בכלל?! אם אתה יודע מה לעשות, אז תתחיל לבנות לעצמך 'חצר' חדשה, תקרב אנשים להקב"ה, תלמד אותם את דרך החיים, ותהיה בריא... אדרבה! אבל אתה מבין שאינך יכול... אז למה לך לעשות איזה פירוד?!** זה נקרא "שלום עם אחרים", ואם יש שלום – יש הכל! כלשון רש"י פה: '**אִם אֵין שָׁלוֹם, אֵין כְּלוּם!**'... **שלום שקול כנגד הכל!**

והשלום השלישי שמזכיר רבינו: '**שלום בית**'; על החבר אתה יכול להגיד 'אין לי שייכות עם אף אחד, וזהו... אני אעשה את שלי, ואני לא מדבר עם אחרים, ולא אכפת לי מאחרים'... אבל הנה התחתנת, יש לך אשה, ואתה אומר 'אני עושה את שלי, והיא תעשה את שלה', **אבל אומר רש"י הקדוש: אִם אֵין שָׁלוֹם, אֵין כְּלוּם!**

ופה המבחן של האדם היכן הוא אוחז בעולם, והאם הוא זוכה לראות מכל הדברים את האלקות שבדבר, וכמו דאיתא בדברי רבינו ז"ל (ליקו"מ, ח"א, סי' ר"ג[2]): **"מִסִּפּוּרֵי דִּבָּרִים שֶׁל הַנָּשִׁים יְכוֹלִים לְיַדַּע מַעֲמָד הַשְּׁכִינָה אֵיךְ הִיא אוֹחֶזֶת בָּעֵת"**; אדם שומע זאת, ומתפלא מאד – הרי כל אחד היה רוצה לדעת מעמד השכינה... למה לא... תשאל בן אדם: 'אתה רוצה לדעת את מעמד השכינה?' 'בודאי'... 'אז אתה יכול לדעת מעמד השכינה', איך? "מסיפורי הנשים!" – מסיפורי דברים של הנשים, יכולים לדעת מעמד השכינה!

מה הכוונה? אין הכוונה שאדם ילך לשמוע את סיפורי הנשים – מה שהן אומרות, לא את זה מבקשים ממך... אלא מאי? **תסתכל בבית שלך ותדע בדיוק את "מעמד השכינה"! איך שאתה מתנהג בבית שלך – אם יש אהבה ואחדות, דיבורים טובים, זה מעמד השכינה! ותמשיך להתפלל "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁיִּהְיֶה בְּעֶזְרַת ה' תָּמִיד שְׁלוֹם בַּיִת אֲמִתִּי, וְנִזְכֶּה לְגַדֵּל אֶת הַיְלָדִים בְּקִדֻּשָּׁה!"... נמצא שאתה יודע היטב את "מעמד השכינה", משא"כ אם אתה אומר 'לא... מה פתאום... "מעמד השכינה" זה מה שהיא אומרת?!'... אז לא תזכה להבין זאת...**

ואם לא זוכים לזה, אז אין את האהבה והאחדות שצריכים, והוא נמשך למקום אחר, והיא ג"כ ככה, וזה כלי אחד של מריבה, ושניהם ביחד מפרידים וכו', אז זה ה"מעמד השכינה"...

וכך תדע איפה השכינה עומדת! לא מדברים עכשיו שאתה צריך לדעת "מעמד השכינה" של כל העולם כולו וכו', זו הדאגה שלך?! תדע את "מעמד השכינה" אצלך – אתה! איך כל העולמות העליונים עומדים עליך! כי הרי "כל העולם נברא בשבילי", והכל עומד עליך! אז אתה רוצה לדעת את "מעמד השכינה" איפה זה אצלך – תשמע את סיפורי הדברים... תקשיב איך הולך בבית, מה הסיפור בבית! אם בבית מדברים אמונה, אמונת חכמים, חיזוק, איך שמוכרחים לפעמים לזרוק את השכל, אבל איך? אצל זוג חייב שיהיה 'שפה משותפת', אם לא – כל אחד יסחוב למקום אחר, משא"כ ביחד, אחד אומר לשני: 'בואו נדבר, בואו נראה, נעשה חשבון לאיפה אנחנו מגיעים, מה אנחנו עושים', אזי אז אתה יודע את "מעמד השכינה" – שהשכינה הקדושה עכשיו

2 המעיין שם יראה שהתורה הזו קשורה מאד אל התורה שלפניה - סימן ר"ב.

במקום נכון מאד... אבל אם לא – כל הבית זה החפך מזה, חס ושלום... ואפילו נגיד שאין מריבות, אבל כל אחד מבני הזוג לבדו, ומתקיים אצל השכינה "אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד"... השכינה הקדושה יושבת לבד בגלות ואין מרחם עליה...

זו הכנה של סוף **ספר ויקרא**, וכך ממתיקים לפני התוכחה, ומקיימים "**תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ**", ומגיעים לחג השבועות! ופה מונח המפתח, אם רש"י אומר "**אִם אֵין שָׁלוֹם, אֵין כְּלוּם**", לא צריכים ללכת יותר מזה... אלא אדם צריך לדעת: "**בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ**", ואזי: "**וְשָׁמַרְתֶּם בְּעָתָם**", אזי ידע: '**אִם יֵשׁ שָׁלוֹם, יֵשׁ הַכֹּל! אֵין שָׁלוֹם, אֵין כְּלוּם**'...

ואדם מוכרח להיות מוכן לעשות את הכל בשביל זה, לא קיבלת הדרכה נכונה? תמסור עצמך ותלך עכשיו, ברגע זה, ותבקש ותחפש 'תלמד אותי מה אני צריך לעשות, איך אוכל לזכות לזה!'...ו זה לא "ע"מ לעלות לרקיע", **זה אפשרי! זה בהישג יד לאדם!** הוא באמת לא אשם בצורה מסוימת, כי מדוע יהיה אשם ?... לא למדו אותו! מאיפה ידע את זה?... לא זכה להתקרב לצדיקים, לא זכה להתקרב למקום של לימודי רבינו **האמיתיים**, אז לא יכולים להאשים אותו... **אבל אדם שמתחיל להסתכל "איפה אני בעולם", הוא ילך עם כל הכוח שלו – אדרבה! תלמד אותי! הוא ילך, אשתו תלך, ויעשו את הכל בשביל זה – 'תלמד אותי!'... אני רואה שאני לא במקום הנכון!** הגעתי ל"הַר שָׂפֶר", ואני מרגיש מבודד על ההר, אני לא יודע מה יהיה כאן... בן אדם מתחיל לדעת ולהבין – זהו, אני מכניע את עצמי, לא מחכה שתתחיל התוכחה ח"ו, אלא אני כבר עושה כל מיני דרכים לזכות לעלות על הדרך הנכון...

ועם זה התורה הקדושה מכינה אותנו, עם הפסוקים האלו, והסיום של הפסוקים האלו – שזו הפסגה של הכל – עם הפסוק: "**וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת**"; והפסוק לפני כן אומר: "**וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם**", ועל זה יש לשון נפלאה של רש"י הקדוש: '**אֲתַיֵּיל עִמָּכֶם בְּגַן עֵדֶן בְּאֶחָד מִכֶּם וְלֹא תִּהְיוּ מִזְדַּעְזְעִים מִמֶּנִּי**'; כשאדם לומד זאת בפשטות הוא מבין: אחר 120 שנה, אדם זכה ללמוד תורה, לקיים מצוות, הוא יזכה שהקב"ה יטייל אתו בגן עדן...

אבל רבינו לימד אותנו לימוד אחר לגמרי: הגן עדן – והחפוך מזה – זה כאן בזה העולם, ויש דרך שאדם יכול

לזכות ״אֲנִי עִמָּכֶם בְּנֵן עֵדֶן״ – שאדם נמצא פה בזה העולם, בתוך הבית שלו, והקב״ה מטייל אתו בגן עדן! ומהו **״בְּאֶחָד מִכֶּם״**? רש״י מצטט מילים כ״כ נוראות – **״אֲנִי עִמָּכֶם בְּנֵן עֵדֶן בְּאֶחָד מִכֶּם״**, ׳כאחד מכם׳ כמו הלשון **׳כאשר ידבר איש אל רעהו וחבן אל אביו׳**... **״וְלֹא תִהְיוּ מְזַדַּעְזְעִים מִמֶּנִּי״** – וכי זו סתירה ליראת שמים? אומר רש״י מיד אח״כ: **׳יָכוֹל לֹא תִהְיוּ מִתְיָרְאִים מִמֶּנִּי? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים״׳**; ״מזדעזעים״ היינו שאדם מזדעזע **״מה רוצים ממני?!״ – לא רוצים ממך כלום – רוצים שאתה תחיה בגן עדן! הגוף שלך – כל רמ״ח אברים שלך – יהיו בשלום כמו בגן עדן, בין החברים שלך יהיה גן עדן, ובבית שלך יהיה גן עדן, זה מה שרוצים ממך!**

ומבטיחים אותך: **״וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם״** – תקיים את האחד–עשרה פסוקים האלה, ואני מבטיח לך את זה! אם תהיו **׳עמלים בתורה׳**, אזי **״נִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם״**, **״שָׁלוֹם בָּאָרֶץ״** – יש לך שלום, אתה מוסר נפשך לזה, אזי אתה תגיע ל**״אֲנִי עִמָּכֶם בְּנֵן עֵדֶן״**, אני מטייל אתכם! כן! **סגור את העיניים, והקב״ה עכשיו מטייל איתך בגן עדן! היש דבר יותר גדול מזה?...** זה היעד שכולם מצפים לו, הוא אומר ׳הלוואי אזכה לזה׳... הנה הוא סובל מה שסובל בעולם, והוא אומר ׳לכל הפחות אחר 120 שנה אני אזכה׳... הוא סובל בבית, איזו מהפכה יש בבית, אז הוא אומר ׳נסבול קצת, ואח״כ לא נראה פני גהינום׳... **אבל רבינו מלמד אותנו: זה החיים היום– יום שלנו! אם אדם זוכה, הוא מטייל עם הקב״ה בגן עדן! כל החיים שלו בגן עדן! הבעל, האישה והילדים – זה גן עדן אחד גדול! אז אם יש שלום – יש את הכל! זה היעד!**

זו ההקדמה לפני התוכחה, מחזקים אותנו לְמָה אנחנו יכולים לזכות – שיתקיים **״תִּכְלֶה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ״**, אנחנו אומרים: **זהו! מה שהיה, היה! עושים התחלה חדשה! מפסיקים את הכל! הולכים לקראת קבלת התורה בעזרת ה׳! הולכים לקבל את התורה!** ונזכה באמת שייכנס בנו כל לימודי הצדיקים, שייגאל אותנו לגמרי מהגלות הכללית והפרטית, יבוא משיח צדקנו, ותהא הגאולה השלימה!

זכות הדפסת והפצת הגיליון

לעילוי נשמת האישה הכשרה הצדקת
חינקא חיה באבא בת רבי אברהם דוב ע״ה, ולע״נ הרה״ח ר׳ בנימין ביניש בן ר׳ יחזקאל שרגא נ״י
ולעילוי נשמת מיכל רונית ע״ה בת שרה ויצחק.

להצלחת בנימין בן אהרן נ״י וכל משפחתו ולהצלחת כל התורמים והעוסקים במלאכת הקודש שיחיו.

ולרפואתם המהירה של
נתן יחזקאל שרגא בן חינקא חיה באבא נ״י
הילד ישי בן סילקא יעל נ״י
ולרפואת צוריאל בן סגולה סיגלית נ״י
נעמי מרים בת חוה תחי׳
סילקא יעל בת אביבה תחי׳
משה בן אירן נ״י
מלכה בת רעות תחי׳

ולע״נ ר׳ שלמה חנוך חרש ז״ל בן ר׳ ישראל משה, האשה ליאת שרה בת מרדכי ע״ה, ר׳ יעקב דוד בן אברהם ז״ל, מרת איטה בת הירש, האישה הכשרה מרת חנה בילא בת ברוך ע״ה. ולעילוי נשמת הדסה שולמית בת יצחק מנחם שיבלט״א. לע״נ אליעזר שלמה ז״ל בן בנימין שיבלחט״א. לע״נ אהרן בן שלמה ז״ל, לע״נ הילד יהונתן ז״ל בן אושרה דינה תחי׳ ולע״נ סיוון בת אליהו ע״ה

ניתן לקבל מידי שבוע במייל את הגליון ״אשי ישראל״ בכתובת
3070817gm@gmail.com
להצטרפות לרשימה התפוצה

לתרומת עבור העלון לרפואה הצלחה וכדו׳ ניתן לפנות לטלפון:052-7691732

breslevsheli.co.il

הודפס ׳בדפוס מוהרא״ש׳